

Pehr Ohlsson - Gerdas siste skeppare

Hårda tag på Östersjön 1924

Pehr Ohlssons andra seglationssäsong med "Gerda" började i mitten av maj 1924. Besättningen mönstrade på den 17 maj men man kom inte iväg förrän på månadens sista dag. "Gerda" från Pataholm och "Esmeralda" från Brantevik var nu de enda briggarna i den svenska handelsflottan. Året före hade briggen "Bornholm" från Halmstad sålts till Åland och den 22 oktober 1924 förliste hon i den snöstorm norr om Gotland där "Gerda" klarade sig. Det låg mycket is uppe i Bottenhavet fram till mitten av maj och "Gerda" skulle ända upp till Kramfors och lasta plankor med destination Köpenhamn.

Året 1924 blev ett år att minnas för Gävleborna, den 11 maj rämnade isvallen mot havet och fartygen forslade in. En månad senare brann Gävleån, bensin hade läckt ut från cisterner på Alderholmen. Tidigare på våren hade Greta Garbo jagats av vargar i filmen "Gösta Berlings saga" i två delar. Ja, Greta var hel men filmen i två delar. Händiga lyssnare med radiofeber och lödkolv satte ihop sina kristallmottagare och förundrades över tonerna från operan i London. Själv samlade skeppare Ohlsson på grammofonmusik och det här året var han uppe i 175 skivor. Tjugo år senare skrev han en visa om "Gerda" och säkert hade han aldrig kunnat ana att den skulle sjungas av landshövdingen Hising i Gävleborg när kölen till en ny "Gerda" sträcktes på hösten 1995.

Förmodligen hade skeppare Ohlsson redan tidigt på våren 1924 fått i uppdrag från sina mäklare i Köpenhamn att hämta tre eller fyra

trälaster i olika hamnar i Norrland. Helge Johansson från Ryssby var den ende som var kvar i hans besättning sen säsongen 1923. Helge hade varit lättmatros då men mönstrade nu som konstapel, dvs en oexaminerad andrestyrman. Besättningen 1924 var sju man stark:

*Pehr Ohlsson, befälhavare
John Johansson, Ålem, bästeman
Helge Johansson, Ryssby, konstapel
Aldo Öhlin, Misterhult, matros
Alfred Gerdes, Ryssby, stevart
Eric Åsberg, Ålem, lättmatros
Sven Ström, Ryssby, jungman*

Efter en veckas segling nådde man Kramfors och efter ytterligare två veckor var hela trälasten instuvad i rummet och travad meterhögt på däck, 130 standards. Efter tretton dygns segling kom "Gerda" till Köpenhamn den 4 juli. Dagen efter invigdes olympiaden i Paris och snart skulle Paavo Nurmi springa femtusen meter på mindre än en kvart.

Trälasten lossades och man tog in 330 ton myrmalm med destination Sundsvall. Det här var året när Ernst Rolf klädde ut sig till sailor och lärde svenskarna tänka positivt, särskilt när det såg ut att gå helt åt Hälsingland:

*Om än ställningen är svag
så säg med välbehag:
A-a-a-a-a-a
det går bättre och bättre dag för dag.*

"Gerda" i blåsväder med nedriggade övre bramrår, beslaget storsegel och beslagna underbramsegel och med stor sannolikhet fångad av fotografen O W Ohlsson från Sundsvall 1923 eller 1924.

Men mest blev det skrik och svordomar när Pehr och de andra uppe vid Brämön den 5 augusti mötte hårt väder och "Gerda" började slänga från sida till sida. Säkert förbannade Pehr sin snålhet, att han inte skaffat någon underbädd till den tunga malmlasten. Den låg i botten på lastrummet och gav för stor metacenterhöjd och naturligtvis höll "Gerda" på att kasta av sig hela riggen. Särskilt illa såg det ut för stormasten, den aktre masten.

Mot alla odds tog man sig in till Sundsvall och fortsatte sen till Skönvik och lastade trä. Man seglade ut den 26 augusti. I Pataholm den 8 september mönstrade Öhlin och Gerdes av och ersattes av Karl Ström från Pataholm och Sten Jansson från Borgholm. Hela resan ner till Köpenhamn tog mer än en månad. "Gerda" var sen destinerad till sågverket Marieberg uppe i Ångermanälven och

lämnade Köpenhamn den 18 oktober "helt tom" enligt loggboken och med ett djupgående på sju fot.

Det finns ett känt foto av "Gerda" forsande fram i hårt väder med skum kring bogen och flera av seglen beslagna. I någon gammal tidning anges att fotot togs i Kattegatt 1929 men där är

åtminstone årtalet fel. På fotot syns tydligt "Gerdas" storsegel, stormastens understa segel som var på över åttio kvadratmeter. Det är beslaget och fastgjort vid rån men det är med. Det var det inte efter 1924. Bilden finns också i Anders Nilsons bok "Gerda - den sista briggen" men det som sägs i bildtexten där, att det är på hösten vid skånekusten i början av 1920-talet, är en gissning. Mina egna efterforskningar pekar ut fotografen O W Ohlsson från Sundsvall och bilden kan lika gärna vara

Den danska "Tjalfe" var byggd 16 år före "Gerda" och de båda briggarna fick sitt slut nästan samtidigt.

Lloyds ångare "Fylgia" bröts i fyra delar på Högkallegrund väster om Örskär. Plankorna från Olrogs såg i Gävle kom aldrig till Spanien. Hela besättningen på tjugo man drucknade eller frös ihjäl.

I "Gerdas" loggbok skrev man den 22 oktober:

"Hård storm av WNW, måste svikta förundermärsseglet, vilket brast i styrbords nock, sedan gjordes fast storundermärsseglet, ständigt ökande vind af NW, med orkanartade byar, hög brytande sjö, varaf fartyget slingrar oerhört, t o m lå reling i vattnet, fartyget i sin helhet frestas hårt, mulen regn och småbyig luft."

från vattnen här uppe. Min egen gissning om året är 1924 eller året före.

Natten till onsdagen den 22 oktober 1924 drabbades Östersjön av den första snöstormen. "Gerda" hade hunnit upp till Svenska Björn men kalla nordvästvindar blåste henne tillbaka mot Gotland. Pehrs gamle bekanting Boberg från Skillinge med skonerten "Alfrede" var också på väg mot Ångermanälven men gjorde vrak av skutan vid Fårö och samma öde drabbade briggen "Bornholm", en annan av Sveriges sista briggar. Hon blåste på vid Salvore och förvandlades till pråmen TB 365 hos Transportbolaget i Stockholm.

Skonerten "Hilde" från Bremen gick på vid Kullboda och hennes däckslast av splitved flög som tändstickor åt alla håll. Svenska

"Gerda" kom fram till Marieberg den 28 oktober. På mindre än två veckor var trälasten inne och sen seglade man ner till Aarhus på nio dygn trots att man var en man kort. Helge Johansson hade hittat ett bättre jobb och mönstrat av i Härnösand. Den vintern låg "Gerda" i vinterlag i Köpenhamn tillsammans med en annan nordisk brigg, den legenda-riska "Tjalfe" som i många år var café vid Langelinie. Ett kvarts sekel senare blev "Gerda" sänkt och "Tjalfe" upphuggen.

Skeppare Ohlsson blev så skakad av upplevelserna under 1924 att han aldrig mer tog tunga laster till Norrland och ville sen inte använda storseglet. Och han sålde hela sin skivsamling.

INGVAR HENRICSON